

YENİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI

Modern Turkish Literature Researches

Temmuz-Aralık 2017/9:18 (127-141)

HÜRRİYET KASİDESİ'NİN DEĞERLER DİZGESİ ÜZERİNDE KİMİ BELİRLEMELER

Cafer GARİPER²

ORCID: 0000-0002-1778-0168

Yasemin BAYRAKTAR³

ORCID: 0000-0002-8110-7779

ÖZ

Modern Türk edebiyatının öne çıkan sanatkarlarından olan Nâmık Kemal, değişik edebî türlerde eserler yazmıştır. O, daha çok şiirleriyle tanınan bir şair olmuştur. İbrahim Şinasi ve Ziya Paşa ile birlikte klasik şiir anlayışından modern şiire geçişi sağlayan şairlerden biridir. Şiirin şekinden çok temada yenilik yapmış, şiire yeni temalar getirmiştir. Onun şiire getirdiği yeni temalar vatan, millet, hak, adalet, hürriyet gibi kavramlar etrafında şekillenir. Osmanlı Devletinin çöküş sürecinde romantik duyarlılıkla ele aldığı bu temaları yüksek sesle dile getirir. Eserlerinde yüksek ideallere ve değerlere bağlanma duygusu ve düşüncesi işlenir. O, sosyal bir edebiyat anlayışı çerçevesinde vatan ve millet sevgisiyle halka yüksek değerleri göstermek, bir heyecan yaratmak arzusuyla hareket eder. Bunda da etkili olan başlıca öge, ülkenin içinde bulunduğu güç şartlardır. Nâmık Kemal, içinde bulunulan güç şartları aşmada edebiyata yüksek değerleri göstermek, insanları ortak duygu ve heyecan etrafında birleşmek şeklinde anlamını bulan bir görev yükler. Bu makalede onun “Hürriyet Kasidesi”nde ortaya koyduğu değerler dizgesi ve bu değerler dizgesinin anlamı ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Nâmık Kemal, “Hürriyet Kasidesi”, değer.

---

² Yrd. Doç. Dr., SDÜ Fen–Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
eposta: cafergariper@sdu.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr., SDÜ Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü.
eposta: yaseminbayraktar@sdu.edu.tr

SOME DETERMINATIONS ON THE VALUE SYSTEM OF “HÜRRİYET KASİDESİ”

ABSTRACT

Nâmık Kemal, one of the prominent artists of modern Turkish literature, has written works in different literary genres. He became a poet more known for his poems. Nâmık Kemal, Abraham Sinasi and Ziya Pasha are among the poets who make the transition from the classical poetry understanding to the modern poetry. He has innovated in the theme rather than form, has brought new themes in poetry. His new themes he brought by poetry are shaped around concepts like homeland, nation, right, justice, freedom. During the downfall of Ottoman Empire he utters these themes aloud with romantic sensitivity. In his works, the feeling of bonding to high ideals and values and thought is processed. He acts with the desire to create a thrill of showing high values to the people with the love of motherland and nation in the frame of social literary understanding. The main factor that is also effective in this is the power conditions that the country is in. Nâmık Kemal is charged with a task that finds meaning in the sense that the power conditions are over, the literary values show high values, people unite around common feeling and excitement. In this article, the value sequence and the meaning of these values in the "Hürriyet Kasidesi" ("Freedom Ode") will be discussed.

Keywords: Nâmık Kemal, "Hürriyet Kasidesi" ("Freedom Ode"), value.

1. Giriş

Yenileşme dönemi Türk edebiyatının İbrahim Şinasi (1826-1871)'den sonra adından söz ettiren sanat ve düşünce adamlarından biri Nâmık Kemal (1840-1888)'dir. O, Şinasi'nin 1871'de erken ölümü üzerine yeniliğin başlıca öncüsü ve sürdürücüsü durumuna gelir. Nâmık Kemal, ortaya koyduğu edebiyat ve düşünce ürünleriyle yaşadığı dönemden başlayarak yeni yetişen kuşaklar üzerinde sürekli etki yaratır. Onun yeni yetişen kuşaklar üzerinde etki yaratmasının başlıca nedenlerinden biri, ülkenin içinden geçtiği zorlu koşullar karşısında eserlerinde yüksek idealleri ve değerler dünyasını dile getirmesi ve temsil etmesidir. Onun yüksek ideallere ve değerlere kuvvetle vurgu yaptığı, edebiyat dünyasında daha çok "Hürriyet Kasidesi" adıyla tanınan, "Besâlet-i Osmaniyye ve Hamiyyet-i İnsaniyye" adlı manzum eseri, değerler dizgesi yönüyle incelenmeye çalışılacaktır.

İnsan, değer üreten bir varlıktır. O, sosyal, ekonomik, kültürel hayatını düzenlerken, eylemlerini gerçekleştirirken, insani ilişkilerini sürdürürken her alanda kendine özgü bir anlam dünyası kurar, bunları belirli kurallara ve ahlak yasalarına bağlar. İnsanın hayatın içerisinde ürettiği anlam, zamanla değerler dizgesini oluştururken bunun karşıtı olarak olumsuz davranış kodlarını da belirginleştirir. Çünkü her değer, karşıtıyla varlık kazanır ve zamanla kültür havuzundaki yerini alır. Değerler bütünü, insanlığın ortak yönelimini göstermekle birlikte, değişik toplumlarda ve farklı zaman dilimlerinde ayrıntıda kalan kimi ayrımlar taşıyabilir. Değerler topluluğu, bir toplumun moral dünyasını, ahlak yasalarını, sosyal ve kültürel arka planını, kolektif bilincini,

ortak davranış geliştirme potansiyelini, bir arada yaşama kararlılığını ve iradesini yansıtmaya gücüne sahiptir.

“Değer genel olarak kişiye ve gruba yararlı, istenilir ve beğenilir olan, bir kıymete sahip şeydir. Maddi kültürün alt yapısını oluşturur. (...) Değerlerin ‘kişiyel’, ‘toplumsal’ ve ‘aşkın’ olmak üzere üç kaynağı vardır.” (Aydın, 2004:185). Bununla birlikte hangi kaynağa dayanırsa dayansın değer, nesnelere, somut ya da soyut kavramlara anlam yüklemekle gerçekleşir. Çünkü nesnede, kavramlarda anlam yoktur. Anlam, öznedir. Özne, hayatını düzenlerken kültürel kodlara ve tercihlerine bağlı olarak kendini değerler hiyerarşisi içinde bulur.

“Değerler, bireylere, gruplara, örüntülere, hedeflere ve sosyokültürel nesnelere verilen önem üzerindeki değerlendirmelere dayanan ölçütlere göre tanımlanabilmektedir. Buna göre değer, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla olumlu soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleridir.” (Öznel 2016: 10).

Sanat/edebiyat eserlerinde değerler dizgesi, metin dışı sosyal, kültürel, moral, ideolojik kabule ve ekonomik alt yapıya göre şekillenir. Bir toplumun kabuller dünyası, sanat/edebiyat eserlerinin içinde doğduğu toplum katmanının değerler dizgesini yansıtmaya gücüne sahiptir. Çünkü sanat/edebiyat eserleri büyük çoğunlukla içinde doğduğu toplum katmanının değerler bütünüdür, onu dönüştürerek yeniden üretime sokar; unutulmaya, yıpranıp silinmeye yüz tutan değerleri öne çıkararak görünür kılar. Kimi zaman da yazar veya şair, ortaya koyduğu eserin dünyasında kendisi değer üretmeye yönelir. Ürettiği değer, toplumda karşılığını bulduğu ölçüde anlam kazanır. V. Jouve'nün bakışıyla, “bir metinde değerler iki biçimde karşımıza çıkar. Ya var olan önceki değerler metin içerisinde yinelenir; bu durumda metin dışı toplumsal uzlaşmayı dikkate almak gerekir. Ya da metnin kendi içinde anlatıcı-yazar kendince özgün ve sorun yaratan değerler üretir.” (Aktulum 2017: 3-4).

Edebiyat eseri ortaya koyan özne, değerler dünyasıyla çevrilidir. Çünkü o, toplumların uzun bir süreçte kurduğu geleneğin ve dilin içindedir. Gelenek, bu arada dil, değerler dizgesinin kodlarını yeni kuşaklara aktarır. Bir kültür dairesinde yetişen herkes gibi yazar da değerler dizgesiyle kuşatılmıştır. O, daha dünyaya geldiği andan itibaren değerler dizgesiyle karşı karşıyadır. Değerler dizgesinin başlıca taşıyıcısıysa dildir. İnsan, kendini dilin içinde konumlandırır.

Toplumsal ve kolektif kabuller çerçevesinde şekillenen değerler dizgesinin toplumu oluşturan kişiler tarafından alımlanmasında ortaklaşmadan söz edilebilir. Aynı kültür dairesinde yer alan kişiler, değer taşıyan kavramlara ortaklaşan anlamlar yüklerler. Benzer bir yapı edebiyat eserleri için de söz konusudur. Edebiyat eserleri karşısında okuyucu, sosyal, kültürel ve ideolojik kodlara bağlı bir anlama/anlamlandırma süreci içine girer.

“Kurgusal bir metinde ‘değer etkisi’ yaratan şey okur ve metin arasındaki etkileşimde gündeme gelen ideolojik boyuttur. Her metin belli bir bakış açısı dayatır; okur ise metindeki yargıları

saptayarak derin anlama ulaşır. Buna göre her sözcenin gerisinde bir maksat gizlidir; kabul edilebilirliğinin koşulu budur. Bir metnin değeri toplum adına söyleyecek bir şeyi olmasına bağlıdır. Okurun metinden çıkaracağı bir ders olmalıdır. Okur yalnızca bir öykünün peşinden gitmez, aynı zamanda 'metnin gerisindeki düşünceler ve değerler dizgesinin' (Jouve 2001: 10) arayışındadır; yeniden yorumlama aşaması bu arayışa bağlıdır. V. Jouve, bir yapıtta okurun karşısına çıkan değerler dizgesini ele alarak konusunu sınırlar. C. Duchet'nin söylediği gibi, 'metnin toplumsal bilinçaltı' (Jouve 2001: 11) olduğu varsayımından yola çıkar. Bir ideoloji ya da Ph. Hamon'un yaptığı gibi, tümüyle bir *metin ve ideoloji* sorgulamasına kalkışmaz; metne örtük bir biçimde karıştırılan ideoloji sorgulaması yapmaz. Daha çok bir metinde 'açıkça' kendini gösteren değerleri belirler." (Aktulum 2017: 2-3).

Türk şiirinin gür sesi Nâmık Kemal, Osmanlı Devleti'nin çözülüş sürecinde eser verir. O, yaşadığı çağın içerisinde Türk halkının değerler dünyasıyla insani değerleri roman, tiyatro, gazete yazısı ve özellikle şiirleri yoluyla yüksek sesle ifade eder. Bu değerler dizgesi toplum katmanlarında karşılığını bulmakta gecikmez. Onun kalem ürünleri toplum fertleri arasında yaygın heyecana yol açarken şaire de haklı bir şöhret sağlar. Vatan temalı şiirleriyle "Hürriyet Kasidesi" vatan ve hürriyet şairi olarak tanınmasına ve anılmasına (Akün 2006: 371) zemin hazırlar. Yeni yetişen kuşaklar üzerinde etkili olan kasideye nazireler yazılır (Çalışkan 2014: 110-111).

Nâmık Kemal'in kalem ürünlerinin halk arasında yankısını bulması yalnızca sanat gücüyle açıklanamaz. Toplumların, milletlerin hayatlarını sürdürebilmesi için gerekli olan değerler dizgesine geniş yer vermesi ve eserlerine hayatının anlamını koyması (Kaplan 1978: 41) da bunda etkili olur. Onun *Vatan yahut Silistre* tiyatro oyunu ve "Vaveyla", "Vatan Şarkısı", "Murabba", "Hilâl-i Osmani", "Vatan Türküsü" gibi şiirleri yüksek değerleri işaret eder. Şair, o dönemde toplumun ihtiyacı olan birleştirici değerleri eserlerinde dile getirme yoluna gider. Nâmık Kemal'in değerler bakımından zengin malzemeye sahip eserlerinden biri de "Hürriyet Kasidesi"dir.

Osmanlı Devletinin sürekli toprak kaybederek içeriye doğru çekildiği, dışarıya borçlandığı, güç şartlar altında varlığını sürdürmeye çalıştığı bir dönemde ilk beyitleri *Hürriyet* gazetesinde çıkan, "Sırbistan ve Karadağ isyanları sırasında son şeklini alan, 'Hürriyet Kasidesi' " (Akün 2006: 371), 2 Haziran 1876 tarihli 236 numaralı *Vakit* gazetesinde yayımlanır. Şaire asıl şöhretini sağlayan (Uçman 2006: 236), yayımlandığı dönemden itibaren ilgi odağı şiirlerden birine dönüşen, ders kitaplarına ve antolojilere giren "Hürriyet Kasidesi", *hürriyet temini* geniş olarak Türk edebiyatında yaygınlaştıran metinlerin öncüsü olur.

"Hürriyet Kasidesi", başta *hürriyet* olmak üzere, *adalet, hak, vatan sevgisi, yiğitlik, cesaret, iyilik, yardımseverlik* gibi daha çok *sosyal* ve *aşkın* soyut kavramlar üzerine kurulur. Türk edebiyatı ve Türk toplumu açısından bu kavramların önemli bir kısmı, modern topluma geçiş sürecinde ihtiyaç duyulan Batılı ve yeni kavramlardır. Şair, bu kavramları belirli bir kompozisyon içinde sergiler. Mehmet Kaplan, kasidenin muhteva kompozisyonunu şu şekilde gösterir:

- “1. Yüksek kıymetleri ortaya koyan prensip mahiyetindeki beyitler: 1-14
2. Osmanlı tarihine karşı hayranlık ve bağlılık duygularını ifade eden beyitler: 15-17
3. Umumiyetle korkusuzluğu ve şairin şahsî davranışını gösteren beyitler: 18-24
4. Hürriyetten bahseden beyitler: 25-31” (Kaplan 1978: 43).

“Hürriyet Kasidesi”nde cemiyet mistiği (Kaplan 1978: 41) olarak beliren Nâmık Kemal, bir kısmı kıymetini kaybetmeye yüz tutmuş, bir kısmıysa kasideyle gündeme taşınan değerler dizgesini dikkatlere sunar. Bu yolla şair, kolektif bilinç dışında uyuyan, çözülüş süreciyle birlikte eski canlılığını kaybetmeye yüz tutmuş değerler bütününü bilinç düzlemine taşıma gayretine girişir. Değerler, toplumlar zaafa uğradığında, çözülüş başladığında idealize edilir, onun etrafında mistik bir söylem geliştirilir. Mistisizm aşkınlaşmayı getirir. Aşkınlaşma ise kişilerin ve/veya toplumların kendi varlığı yüksek bir ideale bağlamasıyla mümkün olur.

Bir *değer*in varlığı karşıtıyla yani *değersiz olan*la mümkündür. *Değer*, ancak *değersizlik* göstergesi bir eylem ya da kavramla ortaya çıkabilir. Toplumların kolektif bilinçaltında yer alan değerler dünyası, kabule bağlıdır. O da yararlı olmasıyla ilgilidir. “Hürriyet Kasidesi”nde yer alan değerler bütününü toplumun ve onu oluşturan kişilerin temel haklarıyla, yaşama alanlarıyla, varlıklarını sürdürebilmeleriyle ilintilidir. Bu bağlamda konuya yaklaşıldığında kasidede Nâmık Kemal’in *vatan, millet, hürriyet, ruh/moral değerler, halka hizmet, sadakat, doğruluk, mazluma el uzatmak, fedakârlık, cesaret, irade, Osmanlılık ve Osmanlı tarihi* gibi kavramlara ve tarihî dönemlere değer yüklediği görülür. Esasen bunların önemli bir kısmı insanlığın ortak değerlerini, bir kısmı ise millî değerleri oluşturur. Söz konusu değerler, birbirini açımlayan, gerektiren, destekleyen ve tamamlayan mahiyette varlık kazanır.

Mehmet Kaplan’ın da işaret ettiği gibi ilk on dört beyit, yüksek değerleri prensip olarak ortaya koyan düşünceler üzerine kurulur. Bu değerler arasında doğruluk ve samimiyet, halka hizmet, millet, vatan, hayat, çalışma, milletin gönül birliği, iktidar sahibi kişilerin büyük gücünün düzenleyiciliği ve düzelticiliği gibi değerler işlenir.

2. Doğruluk ve Samimiyet

“Hürriyet Kasidesi”, daha ilk beyitte içinde yaşanan çağın değerler dizgesinden sapmışlığını dikkatlere sunarak işe başlar. Kasidenin ilk beytine göre özne, çağın değer yargılarının doğruluktan ve samimiyetten uzaklaşmışlığını/sapmışlığını görerek hükûmetteki görevinden kendi saygınlığıyla çekilmiştir:

“Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten

Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten” (Göçgün 1999: 7).

Bu söyleyişte ortaya konduğu üzere özne, devlet yönetimini yürüten bürokrat kadronun bir değer ifade eden doğruluktan ve samimiyetten uzaklaşmışlığını/sapmışlığını problem olarak görür.

Devlet göreviyle *değer* (doğruluk ve samimiyet) arasında tercih yapmak durumunda kalan özne, doğruluktan ve samimiyetten sapmış iktidar gücü karşısında değeri yani doğruluğu ve samimiyeti tercih eder. Çünkü yanlış işleyişin bir parçası ve ortağı olmak istememektedir. Oysa söz konusu dönem içinde yükselmenin ve birtakım nimetlerden faydalanmanın yegâne yolu devlet görevidir. O, devlet görevinin sağlayacağı rahat yaşama alanını bırakmıştır. Şairin devlet yönetimindeki değer yitimi karşısında kimi nimetleri ve imkânları değil de doğruluk ve samimiyete atfedilen değerleri tercih etmesi, içinde bir karşı çıkışı, protestoyu barındırır. Bu karşı çıkış devlete değil, devleti yöneten(meye)n doğruluktan uzaklaşmış bürokrat kadroyadır. Çatışma, devletle değil bürokrat kadroyladır (Durmuş 2014: 244).

3. Halk ve Halka Hizmet

“Hürriyet Kasidesi” geniş anlamda modern halk kavramını Türk edebiyatına getiren, ona değer yükleyen bir metindir. Birinci beytin anlamı, onu sürdüren ikinci beyitle açıklık kazanmaya başlar. Buna göre kendini insan bilenler, halka hizmet etmekten usanmaz, insanlık yararını gözetenler mazluma yardım etmekten kaçınmaz:

“Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten

Mürüvvet-mend olan mazlûma el çekmez i'nâetten” (Göçgün 1999: 7).

Şairin göndermede bulunduğu kişiler, yönetim erkini elinde bulunduran bürokratlardır. Onun görüşüyle yönetim erki, halka gerekli ilgiyi ve yardımı göstermemektedir. Oysa halk bir değer olarak ilgiyi ve yardımı hak etmektedir.

Birinci ve ikinci beytin anlamını beşinci beyit pekiştirerek daha kuvvetli bir şekilde ortaya koyar. Dünyada zalimin yardımcısı, aşağılık kimselerdir; insafsız avcıya hizmetten zevk alan ancak köpektir:

“Muîni zâlimin dünyâda erbâb-ı denâettir

Köpektir zevk alan sayyâd-ı bî-insâfa hizmetten” (Göçgün 1999: 7).

Nâmık Kemal, söz konusu beyitte devlet görevinden ayrılmasının gerekçelerinden bir diğerini de ortaya koymuş olur. Dönemin devlet yönetimini insafsız avcıya benzeterek onları halka kötülük yapan kişiler olarak nitelendirir. Bu da bir değer olan halkın karşıtını yani yönetici sınıfı işaret eder. O, *insafsız avcı* ifadesinde karşılığını bulan yöneticilere yardım etmemek için devlet görevinden istifa etmiştir. Çünkü onlara yardım etmek insafsız avcıya köpeğin yardım etmesinden farksızdır.

Bu söyleyişte *hükûmet kapısının*, bir başka söyleyişle yönetimin karşısına halk konur. Yönetim, mazlum insanlardan elini çekmiş, onlara yardım etmemektedir. Doğrudan yönetim erkini hedef alan Nâmık Kemal, *Orhun Kitabelerinden* itibaren yazılı kaynaklarda kendini gösteren *devlet baba* figürünü öne çıkarır. Devlet baba, halkı koruyup kollamalı, devlet görevlileri halka hizmet

etmelidir. Fakat durum hiç de öyle değildir. Devlet görevlileri, değer ifade eden halka hizmet etmek yerine onların problemleriyle ilgilenmeyerek kötülük yapmaktadır.

4. Milletin Varlığına Atfedilen Değerler

Altıncı beyitle değer yargısı açık bir şekilde ortaya konur. Nâmık Kemal, halk-millet ayrımına gitmeden *eğer millet, hor görülmüşse onun şanına bir eksiklik geleceği sanılmamalıdır* yargısında bulunur. Çünkü cevher, yere düşmekle özünden, değerinden nasıl bir şey kaybetmezse millet de (kötü niyetli yöneticiler tarafından) aşağılanmakla değerinden bir şey kaybetmez:

“Hakîr olduysa millet şânına noksan gelir sanma

Yere düşmekle cevher sâkit olmaz kadr ü kıymetten” (Göçgün 1999: 7).

Böylece Nâmık Kemal, ülkeyi iyi idare edemeyen hatta baskı ve zulme başvuran devletin kötü niyetli yönetim erki karşısında halkı/milleti bir değer olarak görür ve yüceltir.

Onun için millete ve halka hizmet yolunda sıkıntı çekmek, geçici feyizler karşısında ebedî feyzi tercih etmek anlamına gelir:

“Hemen bir feyz-i bâkî terk eder bir zevk-i fânîye

Hayâtın kadrini âlî bilenler hüsn-i şöhretten” (Göçgün 1999: 7).

Bu sebeple “hayatın değerini şöhretin iyiliğinden, faydasından yüce bilenler, derhal ebedî bereketi, kalıcı hizmetleri geçici zevklere tercih ederler.” (Göçgün 1987: 85).

Böyle bir millet/halk merkezli değerler dizgesi içerisinde hayata ve insanlara yaklaşan özne, insanlardaki yaşama arzusunu, ömrü uzatma isteğini anlayamaz. Ona göre, üstün değerler için gerektiğinde hayat feda edilebilmelidir. Çünkü değer yitimine uğrayıp aşağılanarak yaşamanın anlamı yoktur. Fakat o, gevşeklik içinde gördüğü milletten ümidini tamamen kesmez. Akıllı, bilinçli olanların, yaptıklarından pişman olup çalışmalarını artırması ve bunlardan ders çıkarması, kötülük unsuru olan felekten intikam almak demektir:

“Durur ahkâm-ı nusret ittihâd-ı kalb-i millette

Çıkar âsâr-ı rahmet ihtilâf-ı re’y-i ümmetten” (Göçgün 1999: 8).

Nâmık Kemal, başarının, üstünlüğün değerinin, milletin gönül birliğinde durduğu/yaşadığı inancını taşır. Koruma ve kollama eserleri ise ümmetin düşüncesinin çarpışması ile ortaya çıkar. Bu da Nâmık Kemal’in birlik fikrine verdiği önemle birlikte farklı düşüncelerin karşılaşmasından dikkate değer görüşlerin ortaya çıkacağı inancında olduğunu gösterir. Şair, farklı düşüncelerin karşılaşmasından dikkate değer görüşlerin ortaya çıkacağını söylemekle ülke yönetiminde halkın da söz sahibi olması gerektiği düşüncesine, meşruti yönetime göndermede bulunur. Bu da onun millet varlığına yüklediği değerlerin bir başka cephesini gösterir. Millet/halk, ülke yönetiminde hak sahibi olmalıdır.

Ona göre korunup kollanması gereken ve bir değer ifade eden millet zor durumdadır. Bundan utanması gereken iktidar, bir başka söyleyişle güç sahipleridir. İktidar sahipleri gereğini yapmamaktadırlar. Oysa “iktidar sahibi bir kişinin azim gücü, dünyanın bir düzene girmesini sağlar; metanet sahibi kişilerin ayaklarını sağlam basması ile dünya titrer” (Parlatır 1988: 374):

“Eder tedvîr-i âlem bir mekînin kuvve-i azmi

Cihân titrer sebât-ı pâ-y-ı i erbâb-ı metânetten” (Göçgün 1999: 8).

Halkın/milletin içine düşmüş olduğu problemlerin kaynağını kötü niyetli ve zalim yöneticilerde bulan Nâmık Kemal, bu söyleyişle ideal devlet adamının temel özelliklerinden birini ortaya koyar. Bu özellik devleti yöneten kişinin/kişilerin güçlü ve kararlı olmasıdır. Güçlü ve kararlı yönetim erki, ülkedeki olumsuzlukların aşılmasında, dünyanın bir düzene girmesinde başlıca etken durumundadır. Nâmık Kemal'in otoriteyi öne çıkaran bir görüş getirmesi boşuna değildir. Zayıf ve kötü niyetli yöneticiler, halka zulmederek, ülkeyi iyi yönetemeyerek değerler dizgesinin sarsılmasına yol açmış, devlet çözülme sürecine girmiştir.

Bir değer olarak milleti yücelten şair, milletteki ağır davranıştan ve zayıflıktan korkmamak, kırılmamak gerektiği düşüncesini taşır. Çünkü kader bereketini bir zaman için saklamaktadır:

“Kazâ her feyzini her lutfunu bir vakt için saklar

Fütûr etme sakın milletteki za'f u betâetten” (Göçgün 1999: 8).

Ona göre, millet her ne kadar zayıfsa da ve ağır hareket ediyor olsa da zamanı geldiğinde harekete geçmesini bilir. Şair, bu söyleyişle içinde bulunan olumsuzlukların alttan yani milletten gelecek bir hamle ya da hareketle değişeceği düşüncesini taşır. Bu da onun millete yüklediği değer kadar aksiyon adamı (ihtilâlcî) kimliğini gösterir.

Nâmık Kemal, milletteki değer yitiminin sebebini milletin kendisinde değil yönetici sınıfta arar. Çünkü “Zincire vurulmuş arslanın hiçbir şey yapamaması, bir suç değildir; onun için kısmeti, fırsatı olmadığından elinden birşey gelmeyen yüksek, asil kimselerden talih utansın.” (Göçgün 1987: 85):

“Değildir şîr-i der-zencîre töhmet acz-i akdâmı

Felekte baht utansın bî-nasîb erbâb-ı himmetten” (Göçgün 1999: 8).

diyen şair, on dördüncü beyitte *milletin* yetenekli fertlerini ifade etmek için ışık metaforuna başvurur. Buna göre ışık, bulunması gereken yüksekliğin doruğundan uzakta ise bu durum, çaresizliktendir, tabiat yerde sürünen kabiliyetten utanmalıdır:

“Ziyâ dûr ise evc-i rif'âtinden ıztrârîdir

Hicâb etsin tabiat yerde kalmış kaabiliyetten” (Göçgün 1999: 8).

Böylece Nâmık Kemal, yüksek değer yüklediği millet varlığını, dönemin şartları içinde değerlendirme yoluna giderken milletin olumsuzluklar içine sürüklenmişliğini, güçsüzlüğünü ve sefaletini devlet yönetimini elinde tutan yöneticilere/bürokratlara bağlama yolunu seçer. Milletin yetenekli fertlerini ışık metaforuyla yüceltir. Fakat içinde bulunulan şartlar tam tersinedir. Milletin yetenekli fertleri ışık gibi yükseklerde olması gerekirken yerde kalmıştır.

5. Vatan

Nâmık Kemal'in kalem ürünlerinin öne çıkan temalarından başlıcası *vatandır*. Buna rağmen vatan teması kasidede halk, millet, hürriyet ve cesaret temaları kadar geniş yer tutmaz. İlk üç beyitte doğruluğu, samimiyeti, halkı/milleti, değer olarak yücelten şair, dördüncü beyitte bir değer olarak *vatan* kavramını öne çıkarır. Bu beyte göre insanın vücudunun mayası, vatan toprağındandır; bu sebeple vücut acı ve sıkıntı içinde vatan yolunda toprak olursa, en küçük bir üzüntü duyulmaz:

“Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandır

Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevr ü mihnetten” (Göçgün 1999: 7).

Tam bir vatan mistiği kimliğiyle beliren özne, kendi varlığından vatani üstün tutar. Çünkü kendi varlığı vatan toprağındandır, vatanla mümkündür. O, böylece yüceltilecek başlıca değerlerden biri olarak vatani görür.

Dördüncü beyitte kendini gösteren vatan teması, yirmi ikinci beyitte tekrar ortaya çıkar. Fakat bu defa vatan, alaycı bir sevgili imgesiyle belirir. Vatan, vefasız, alaycı bir sevgiliye dönmüştür, aşkına bağlı olanları gurbet acılarından ayırmaz:

“Vatan bir bî-vefâ nâzende-i tannâze dönmüş kim

Ayırmaz sâdikân-ı aşkını âlâm-ı gurbetten” (Göçgün 1999: 9).

Şair, böylece ülkenin içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde vatan sevgisinin ve düşüncesinin mahkûmiyetlere ve sürgünlere yol açtığını sanatlı bir dille ifade eder. Nitekim kendisi ve arkadaşları vatan yolunda mücadele verirken sürgüne ve mahkûmiyetlere uğramışlar, yurt dışına kaçmak zorunda kalmışlardır.

6. Osmanlılık ve Osmanlı tarihi

“Hürriyet Kasidesi”nde değer olarak anlam kazanan öğeler arasında Osmanlılık ve Osmanlı tarihi de yerini alır. İmparatorluğun varlığını sürdürdüğü bir süreçte Osmanlılık düşüncesi çevresinde Osmanlı olma fikri bir değer olarak yüceltilir. Onun değer yüklediği ve yücelttiği öğelerden biri de Osmanlı tarihidir. Bunda romantik bir şair olarak tarihi öncelemesi kadar, ülkenin içinde bulunduğu güç şartlar karşısında tarihin parlak dönemlerini referans almak ihtiyacı rol oynar. Çünkü tarihin parlak dönemleri, çöküş ve çözülüş dönemlerinin olumsuz psikolojisini aşmak için moral kaynağıdır. İnsanların, toplumların güçlükleri aşmasında motivasyon sağlar. Tarihe değer yükleme özellikle romantik sanatkârlarda sıklıkla başvurulan bir yoldur. Romantik bir şair olan

Nâmık Kemal de Osmanlılığa ve tarihi dönemlere, değer yükler. “Bir toplumda var olan değerler bireysel özelliklerinin yanı sıra, toplumsal yaşama yön veren temel öğelerdir. Çünkü değerler ideal düşünme ve yaşam biçiminin oluşmasında en önemli veri kaynaklarıdır.” (Özensel 2016: 9). “Hürriyet Kasidesi”nde Osmanlılık düşüncesi ve Osmanlı tarihi bu çerçevede anlamını bulur.

On beşinci beyitte *biz* adına konuşan şair, Osmanlı boyunun ulu soyundan olduklarını, mayalarının bütünüyle şehitlik kanıyla karılmış olduğunu ifade eder:

“Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyânız kim

Muhammerdir serâpâ mâyemiz hûn-ı şehadetten” (Göçgün 1999: 8).

Şair, Osmanlılığı yüceltmek için aşkınlaşmış bir değer olarak şehitliği gösterir. Şehitlik, inanç sisteminde üst bir değerdir. Osmanlıların mayası şehitlik kanıyla karışarak onların yücelmesini sağlamıştır.

Takip eden beyitte o, Osmanlının yüce hamiyetli, çalışkan ve güçlü kişilerden oluştuğunu, küçük bir aşiretten dünyaya hükmeden bir devlet çıkardığını dile getirerek tarihin parlak dönemlerine vurgu yapar:

“Biz ol âlî-himem erbâb-ı cidd ü içtihadız kim

Cihângirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten” (Göçgün 1999: 8).

Osmanlılık üzerine şair, on yedinci beyitte de yüceltici ifadelere başvurur. *Biz* zamirinde ifadesini bulan Osmanlının yüce yaradılışlı olduğu, Osmanlılar için ayaklar altında kalmaktansa ölümün daha iyi geleceği belirtilir:

“Biz ol ulvî-nihâdânız ki meydân-ı hamiyette

Bize hâk-i mezâr ehven gelir hâk-i mezelleten” (Göçgün 1999: 9).

Bütün bu ifadeler, çözülüş sürecini yaşayan Osmanlı toplumuna tarihten çeşitli referanslar bularak moral ve buna bağlı olarak üstünlük duygusu aşılama yönüne anlam taşır. Çünkü devletin dağılıp sürecini yaşadığı bir dönemde değer olarak Osmanlılık ve tarihin parlak dönemleri sunularak moral çöküntüsünün ve aşağılık kompleksinin aşılması sağlanmak istenir.

7. Cesaret/Korkusuzluk

Nâmık Kemal'in “Hürriyet Kasidesi”nde değer olarak öne çıkardığı kavramlardan biri de cesaret ve korkusuzluktur. Şair, insani bir değer olarak cesaret ve korkusuzluğu dile getirmenin yanında dönemin baskıcı yönetimi karşısında kendi kararlılığını, *kişiyeye içsel* olan cesaret ve korkusuzluğunu da ifade eder. Ona göre hürriyet mücadelesi korkulu bir ateş olsa bile dert değildir, çünkü yiğit olan bir insan gayret meydanından (mücadele alanından) kaçmaz:

“Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet

Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten” (Göçgün 1999: 9).

Bu “hamaset kasidesi”nde (Tanrınar 1988: 374) şaire göre celladın can yakan kemendi acımasız bir ejder bile olsa, yine bin kere esaret zincirinden daha iyidir:

“Kemend-i cân-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın

Müreccâhtır yine bin kerre zencîr-i esâretten” (Göçgün 1999: 9).

Bu söyleyişte özne, esaret zinciri karşısında celladın kemendini tercih etmekle bir değer olarak *hürriyeti* yüceltir. Esir yaşamaktansa celladın kemendiyle ölmek, hürriyetin insan hayatındaki önemini ve yerini göstermeye yönelik anlam taşıdığı kadar, öznenin korkusuzluğunu da sergiler.

Cesaret ve korkusuzluk kararlılığı sağlar. O, feleğin (talihin) her türlü eziyet sebeplerini (metotlarını) ve araçlarını toplayıp gelmesi durumunda bile millet yolundaki kararlılığından, gayretinden, mücadelesinden dönmeyecektir:

“Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplansın gelsin

Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azîmetten” (Göçgün 1999: 9).

Onun için millet yolunda, halka hizmet için çekilen acılar ve sıkıntılar bir zevktir. Bu zevk, vezirlikten ve sadrazamlıktan bile daha yücedir:

“Anılsın mesleğimde çektiğim cevr ü meşakkatler

Ki ednâ zevki â'lâdır vezâretten sadâretten” (Göçgün 1999: 9).

Özne, korkudan, yalvarma yakarmadan uzaktır. Çünkü onun anlayışına göre görevi (millet yolunda mücadele) çıkarlarından; hakkı, yönetim erkinin kötü niyetlerinden daha üstündür:

“Müberrâyım recâ vü havften indimde âlîdir

Vazîfem menfaatten hakkım ağrâz-ı hükûmetten” (Göçgün 1999: 9).

Ülkenin yönetim erkine *ey adaletsiz, milletin yiğitleriyle mücadeleden sakın; senin zulmünün kılıcı hamiyet kanının ateşi karşısında erir*, diye seslenen şair, ülkenin gençlerine karşı yöneticilerin sergilediği olumsuz davranışlar karşısında tavır alır:

“Civânmerdân-ı milletle hazer gavgâdan ey bîdâd

Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-ı hamiyetten” (Göçgün 1999: 9).

Bu tavır alış dönemin şartları düşünüldüğünde ülkede yeniliği temsil eden genç kuşak karşısında devlet yönetiminin sergilediği takip, tutuklama, sürgün gibi uygulamalara tepkiyi ifade eder. Çünkü içinde Nâmık Kemal'in de bulunduğu genç kuşak, vatanseverlik, halka hizmet, meşruti yönetim, hürriyet, korkusuzluk gibi değerler dizgesini öne çıkarma mücadelesi vermektedirler.

“Hürriyet Kasidesi”nde *cesaret* ve *korkusuzluk* vatan, millet ve hürriyet mücadelesi yolunda onları tamamlayan insani bir değer olarak anlam kazanır.

8. Hürriyet

Asıl adı “Besâlet-i Osmaniyye ve Hamiyyet-i İnsaniyye” olmasına rağmen hürriyet temasına önemli bir yer ayırdığı için “Hürriyet Kasidesi” şeklinde tanınan metin, bu adlandırmaya uygun olarak hürriyeti bir değer olarak öne çıkarır. Hürriyet, ölümü göze alacak kadar önemli bir değerdir. Kasidenin çeşitli beyitlerinde, Mehmet Kaplan'ın da işaret ettiği gibi, özellikle de 25.-31. beyitlerinde hürriyetin yüceltildiği görülür.

Şair, on dokuzuncu beyitte celladın can yakan kemendinin acımasız bir ejder bile olsa, yine bin defa esaret zincirinden daha iyi olduğunu dile getirir:

“Kemend-i cân-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın

Müreccâhtır yine bin kerre zencîr-i esaretten” (Göçgün 1999: 9).

O, zulüm ile, işkence ile hürriyeti ortadan kaldırmanın mümkün olmayacağı kanaatindedir. Çünkü insanın kavrama, algılama yetisinin ortadan kaldırılamayacağı düşüncesini taşır. İnsanın kavrama ve algılama yetisi ortadan kalkmadığı sürece de hürriyetin ortadan kalkması mümkün değildir:

“Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhâ-yı hürriyyet

Çalış idrâki kaldır muktedirsens âdemiyetten” (Göçgün 1999: 9).

Kasidede *hürriyet*, değer atfedilen diğer unsurların önüne geçen üst bir değer olarak anlam kazanır. Özne, esaretten kurtulmuşken bu defa hürriyetin yüzünün güzelliğine, onun aşkına esir olmuştur. Fakat bu esaret olumsuzluk ifade etmez. Tam tersine hürriyetin bir kadın imgesi çerçevesinde değer olarak büyüleyici güzelliğini gösterir:

“Ne efsûnkâr imişisin âh ey dîdâr-ı hürriyyet

Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten” (Göçgün 1999: 10).

Şairin hürriyetin gerçekleşebilmesi için *yaralı kükreyen aslan* metaforuyla ifade ettiği halkın uyanması gerekmektedir. Halk uyandığında kötülük ögesi durumundaki (zulmün köpekleri) yönetici sınıfın zulmünden ülke kurtulacaktır:

“Kilâb-ı zulme kaldı gezdiğin nâzende sahrâlar

Uyan ey yâreli şîr-i jiyân bu hâb-ı gafletten” (Göçgün 1999: 10).

Değere anlam yükleyen temel öğelerden biri yararlı olma durumudur. Yarar, somut ya da soyut, maddi ya da manevi boyutta anlam kazanabilir. Özne, ona kendi anlamını yükleyerek süblime etme (yüceltme) yoluna gider. Nâmık Kemal'in öne sürdüğü değerler dizgesi, toplumun ve onu

oluşturan kişilerin insanca yaşayabilecekleri bir dünyanın görüntüsünü sunması bakımından insanların yararlıdır. Fakat bu yararlılık, fedakârlık ister. Çünkü değerler bütünü elde etmenin ve korumanın bedeli vardır.

Hilmi Ziya Ülken'in ifadesiyle "değer ve benlik bir eylemin iki cephesidir. Bu eylemin bir ucu benlik, öteki ucu değerdir. Yaratıcı eylem bir yandan değerler alanını, öte yandan benlik alanını genişletir. En geniş değer en büyük kişiliklere karşılıktır. Maddiden maneviye doğru değerlerin genişlemesi, aynı zamanda değerlendiren kişiliklerin gelişmesidir." (Ülken 1967: 239). "Hürriyet Kasidesi"ne bu bakış açısıyla yaklaşıldığında Nâmık Kemal'in değerle benlik arasında ilişkiler ağı kurduğu, değeri benliğin önüne aldığı görülür. Çünkü *ben*, ancak değerle bütünleştiğinde kendisi olma ve bir anlam taşıma hakkına sahiptir.

"Hürriyet Kasidesi"nde Nâmık Kemal, iradi varlık olan insanı öne çıkarır. İnsan ancak yüce değerlere inanmak ve bağlanmak yoluyla iradenin gücüne kavuşur. İrade, insana maddi varlığını ve korkularını aşma enerjisini kazandırır. İnsan ancak bu yolla bir değer, bir ideal uğrunda mücadele verebilir.

"Hürriyet Kasidesi"nin "temelde ortaya koymaya çalıştığı ana duygu, haksızlık karşısında mücadelenin her ne şart altında olursa olsun yapılması, yapılan mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için de ortak bir tutum ve kararlılığın gerekliliğidir." (Aytaş 2014: 11). Metnin bütünlüğü içerisinde haksızlık karşısında mücadele bir değer olarak belirir. Özne, haksızlık karşısında ne pahasına olursa olsun mücadele verilmesinin gerekliliğini kuvvetli bir sesle ifade eder. Kendisinin *hükümet kapısından* çekilerek mücadeleye başlamış olması da bunun göstergesidir.

Bu tahlil ve tespitlerden sonra "Hürriyet Kasidesi"ndeki değerler dizgesini, açıkça ifade edilmeyen, fakat metnin anlamından çıkan kimi karşıtlıklarını da kaydederek şöyle gösterebiliriz:

Değer	Karşıtı
doğruluk ve samimiyet	- doğruluktan sapmak (ve samimiyetsizlik)
halk ve halka hizmet	- kötü yöneticiler
milletin varlığına atfedilen değerler	- milletin aşağılanması/esareti
vatan	- vatanın hakir görülmesi
Osmanlılık ve Osmanlı tarihi	- (içinde yaşanılan zaman)
Cesaret/korkusuzluk	- (korkaklık)
hürriyet	- esaret
ruh/(<i>moral değerler</i>)	- (beden-ömrü uzatma arzusu)

halka hizmet	-	(halka zulmetmek)
sadakat	-	(ihamet)
mazluma el uzatmak	-	zalime yardım
fedakârlık	-	(fedakarlıktan kaçınmak)
irade	-	(iradesizlik)
haksızlık karşısında mücadele	-	haksızlık

9. Sonuç

Görüldüğü üzere “Hürriyet Kasidesi”nde Nâmık Kemal, Osmanlının son döneminde içine düşülmüş olan olumsuzluklar karşısında kimi değerleri öne çıkararak ülkenin ve halkın kurtuluşunun ancak değerlere yönelmekle mümkün olabileceğini gösterme uğraşına girişir. Döneminin şartlarını, olumsuzluklarını, kötü yönetimini gözler önünde sergilemeye yönelen bu metin, aynı zamanda bir çıkış yolu da göstermek amacını güder. Bu noktada onun getirdiği teklif toplumun öz değerlerinden, ana kaynaklarından hareket etmesi; yönetici kadronun halka baskı yapmaktan, kötü niyet ve uygulamalardan uzaklaşması, ülke insanın içine düştüğü çaresizliği aşarak birlik düşüncesi etrafında buluşması, birbiriyle fikir alışverişinde bulunması şeklinde özetlenebilir. Bunun için de değerlerine bağlı, değerleri için gerektiğinde her türlü fedakârlıkta bulunabilecek korkusuz insanlara ihtiyaç vardır. İnsanlar, korkularını ve çıkarlarını aştığında, vatan yolunda doğruluktan ve samimiyetten uzaklaşmadan mücadele verdiğinde üstün bir değer olarak beliren hürriyete kavuşacaktır.

Kaynakça

- Aktulum, Kubilay (2017). “Yazınsal Metinlerde Değerlerin Yazınbilimi”. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 18, s. 1-16.
- Akün, Ömer Faruk (2006). “Nâmık Kemal”. *DİA*, C. 32, s. 361-378.
- Aydın, Mustafa (2010). *Bilgi Sosyolojisi*, Açılım Kitap: İstanbul.
- Aytaş, Gıyasettin (2014). “Namık Kemal’in ‘Hürriyet Kasidesi’nde Metin Bağlam İlişkisi”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 25, s. 1-12.
- Çalışkan, Adem (2014). “Namık Kemal’in ‘Hürriyet Kasidesi Tahlili”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, C. 7, S. 31, s. 81-118.
- Durmuş, Mithat (2014). “Şiirsel Tavrın Öncülüğünde İnsanı Yeniden Düşünmek: Namık Kemal ve Hürriyet Kasidesi”, *TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 3/1, p. 240-250.
- Kaplan, Mehmet (1978). *Şiir Tahlilleri I*, İstanbul: Dergâh.
- Göçgün, Önder (1999). *Namık Kemal*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Göçgün, Önder (1987). *Namık Kemal’in Şairliği ve Bütün Şiirleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Özensel, Ertan (2016). “Bir Değer Olarak Bir Arada Yaşamak ve Öteki”. *Değerler Bilançosu Sosyoloji, Felsefe, Ekonomi, Eğitim, İletişim, Müzik, Tıp -Beyaz Kitap-*, (Ed. Hasan Hüseyin Bircan- Bülent Dilmaç), Konya: Çizgi.

Parlatır, İsmail (1988).“Tanzimat Şiiri”. *Büyük Türk Klasikleri*, C. 8, İstanbul: Ötüken, s. 317-481.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1988). *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan.

Uçman, Abdullah (2006). “Nâmık Kemal”. *Tanzimat Edebiyatı*, (Ed. İsmail Parlatır). Ankara: Akçağ, s. 201-288.

Ülken, Hilmi Ziya (1967). *Bilgi ve Değer*. Ankara: Kürsü.